

Tijdreizen door pensioenland

Een inleiding op het Pensioen Magazine themanummer over de Wet toekomst pensioenen

Juni 2023. Het is warm, heel warm. Studenten zitten in korte broek in het kleine collegezaaltje net onder het dak. Is iedereen nog helder? “Maar is dat nou wel redelijk dat in die nieuwe wet alle risico’s bij de werknemers worden gelegd? Pensioenfondsen en werkgevers kunnen die risico’s toch veel beter dragen?”.

“Dat is een goede vraag, Piet Hein. Om dat een beetje te begrijpen zullen we een kleine reis door de tijd maken. We gaan ver terug in de tijd en beginnen in **1954**. De pensioen- en spaarfondsenwet (PSW) is aangenomen. Willem Drees is premier van Nederland en de kleurentelevisie is net uitgevonden. Nederland was nog in opbouw en vadtje Drees legt met de AOW een goed fundament voor de verzorgingsstaat en met de PSW een goed fundament voor het tweede pijler pensioen. Echtscheidingen kwamen nog niet veel voor en met plezier was je veertig jaar werkzaam voor dezelfde baas. In die samenleving vormde de PSW een uitstekende basis voor eindloonregelingen. Nadat iemand veertig jaar lang hard had gewerkt verdiende hij een pensioen op basis van zijn laatste salaris. De overheid en werkgevers voelden zich verantwoordelijk om goed voor onze ouderen te zorgen.

Dan maken we een grote sprong in de tijd en komen we in de **Jaren negentig**. De Wet verevening pensioenrechten bij scheiding (WVPS) is in 1995 aangenomen. Ruud Lubbers en Wim Kok zijn dan premier van Nederland. Een CD-speler is cool. De WVPS was nodig omdat echtscheidingen veel voorkomen en een goede wettelijke regeling wenselijk was. Werknemers wisselen ook steeds vaker van baan. Een veertigjarig dienstverband wordt daardoor zeldzamer. Internet is de toekomst en de aandelenmarkten gaan hard om-

Roel Veugelers
Mr. R.J.G. Veugelers is advocaat en mediator bij Blom Veugelers Zuiderman Advocaten.

hoog. Daardoor zijn de pensioenpremies voor werkgevers laag. Werknemers willen daar ook van meeprofiteren. Premieovereenkomsten worden interessant. Voorzichtig zien we een verschuiving van verzorgen naar verzilveren.

Dan een klein stapje naar **30 september 2002**. De pensioen- en verzekeringskamer (PVK) (destijds de toezichthouder) komt met een brandbrief. De aandelenkoersen gaan hard naar beneden. Het pensioenstelsel begint te kraken en piepen. De PVK schrijft voor dat de premie tenminste kostendekkend moet zijn. Pensioenfondsen moeten voldoende reserves aanhouden en indexatie kan als sturingsmiddel worden ingezet. Alleen indexeren als er voldoende geld is!

2007. Jan Peter Balkende is premier van Nederland. De eerste Iphone komt op de markt en de nieuwe Pensioenwet wordt ingevoerd. De vaste rekenrente wordt afgeschaft. We gaan werken met een marktrente. Pensioenfondsen krijgen een duidelijk ventiel. In bijzondere omstandigheden kunnen pensioenaanspraken gekort worden, als aan een aantal duidelijke wettelijke vereisten wordt voldaan. Er geldt echter wel een zekerheidsmaatstaf van 97,5%. Daarmee bestond de verwachting dat eens in de veertig jaar pensioenfondsen mogelijk zouden moeten korten.

Maar na twee jaar is het al zover. Door de kredietcrisis van **2008/2009** moeten veel pensioenfondsen aan de noodrem trekken. Op korte termijn moeten tientallen pensioenfondsen herstelplannen indienen bij De Nederlandsche Bank.

2010. De eerste Ipad komt op de markt. Ook verschijnen de rapporten van de *commissies Goudswaard en Frijns*.¹ Daarin wordt geconcludeerd dat het pensioenstelsel onder druk staat. Dankzij het werk van vadtje Drees hebben ouderen in Nederland een gunstige inkomenspositie. Door de dalende rente en de stijgende levensverwachting wordt pensioen wel heel duur. De commissie Goudswaard concludeert dat het verder verhogen van de pensioenpremie grote negatieve gevolgen heeft voor de arbeidsmarkt en de concurrentiepositie van Nederland. Wat zijn dan de mogelijkheden? De ambitie kan worden verlaagd. Niet meer 70% van het laatstgenoten loon. De pensioenleeftijd met de levensverwachting laten meebewegen en tot slot meer risico’s bij de deelnemers leggen. Dit zijn de uitgangspunten voor het eerste (!) pensioenakkoord van 2010.

Dan maken we een sprongetje naar **2014/2015**. De eerste Tesla's rijden rond. De nieuwe pensioenvarianten, die in het eerste pensioenakkoord zijn voorgesteld, halen het niet. Wel wordt de € 100.000 aftoppingsgrens ingevoerd en beweegt de pensioenleeftijd mee met de levensverwachting. Daarmee wordt de pensioenambitie enigszins verlaagd. Nederland is overigens niet het enige land dat bezig is om het pensioenstelsel te hervormen, maar vanuit *internationaal perspectief* doen we het op eigen wijze.²

Dan komen we bij **5 juni 2019** (op dat moment is Corona nog een biermerk) bij het (tweede?) pensioenakkoord. Wouter Koolmees kondigt aan dat het kabinet, werknemers- en werkgeversorganisaties een principeakkoord hebben bereikt over de vernieuwing van het pensioenstelsel. En dat pensioenakkoord is behoorlijk revolutionair. Er zijn drie belangrijke wijzigingen: (1) eindloon- en middelloonregelingen (defined benefit) worden afgeschaft; (2) Een leeftijdsonafhankelijke premie (een flat rate) wordt ingevoerd. Iedereen krijgt dus de dezelfde premie (bijvoorbeeld 20% van de pensioengrondslag), ongeacht zijn of haar leeftijd en (3) pensioenen gaan meebewegen met de marktwikkelingen. *Ervaring met de uitvoering van premieregelingen* is er natuurlijk al.³ Het invoeren van de flat rate lijkt de meest vergaande gevolgen te hebben. Daardoor kunnen met name oudere deelnemers na 2028 aanzienlijk minder pensioen opbouwen, dan ze in het oude stelsel hadden kunnen opbouwen. Kabinet en sociale partners zien het als hun gezamenlijke verantwoordelijkheid om te voorkomen dat deelnemers onevenredig geraakt worden. Een evenwichtige overstap vergt dat het nadeel voor bestaande deelnemers voldoende wordt gecompenseerd. Naast deze drie belangrijke wijzigingen wordt ook voorgesteld om de bestaande aanspraken *in te varen* in het nieuwe stelsel.⁴ Een enorme operatie. Alle bestaande middelloon- en eindloonaanspraken moeten worden omgezet naar kapitalen in het nieuwe systeem. Daarbij dienen de deelnemers ook nog gecompenseerd te worden voor de overgang naar de flat rate. De berekeningen hiervoor zijn complex.

En met een volgende stap komen we dan in **juni 2023**. We zijn een Coronacrisis, een energiecrisis en een inval in de Oekraïne verder. De Wet toekomst pensioenen is door de Eerste Kamer aangenomen en treedt op 1 juli 2023 in werking. Er is niet heel veel aandacht voor compensatie. De meeste pensioenfondsen hebben een hoge dekingsgraad (door de gestegen rente). Daardoor be-

staat de verwachting dat met het invaren deelnemers voldoende gecompenseerd zullen worden voor de overgang naar de "flat rate".

"En dan terug naar jouw vraag, Piet Hein. Is het redelijk dat in de nieuwe wet alle risico's bij de werknemer komen te liggen? Willem Drees heeft gezorgd voor een goed inkomen voor ouderen in Nederland. Vanwege de lage rente en gestegen levensverwachting wordt dat pensioen wel erg duur. En dan moet je kiezen tussen zekerheid en risico. Zekerheid is duur. Als je kiest voor zekerheid dan moeten pensioenfondsen forse buffers aanhouden, zal de pensioenleeftijd waarschijnlijk nog verder verhoogd moeten worden en zullen de gegarandeerde pensioenen lager zijn. In het nieuwe stelsel is gekozen voor risico. Dan zijn buffers niet meer nodig, maar de pensioenen wel hoger.

"Maar Carola, gaat die enorme operatie soepel verlopen? Hoe ziet ons pensioenlandschap er in **2028** uit?" "Dat hangt ervan af. Als de beleggingsrendementen in de komende jaren enigszins stabiel zijn zullen daardoor de pensioenen in het nieuwe stelsel hoger zijn. Pensioenfondsen hoeven immers geen buffers meer aan te houden. Als de beleggingsrendementen en de rente tegenvallen, dan bestaat de kans dat veel deelnemers en pensioenge-rechtigden gaan klagen. In dat geval is het van belang dat de rekenmethodes transparant zijn en er een duidelijke geschillenregeling is. De *juridische positie van de deelnemer* is diffuus.⁵ Maar nu eerst een koud ijsje, voordat we aan het complexe invaartraject gaan beginnen. Wordt de *WTP een punt, of toch een komma?*⁶ ●

1 Zie een reflectie van commissievoorzitter Kees Goudswaard 'De Wet toekomst pensioenen: worden de doelen van 13 jaar geleden gehaald?' en Jean Frijns 'Kwetsbare risicopositie pensioenfondsen noopt tot ingrepen, maar welke?' hierna.

2 Zie de bijdrage van Onno Steenbeek en Benne van Popta 'Nederlandse pensioenen: een unieke vernieuwing in internationaal perspectief'.

3 Reiniera van der Feltz en Edwin Schokker bespreken in dit nummer de ervaring vanuit een pensioenfonds perspectief ('De Flexibele premieregeling werkt al in de praktijk') en Mike van Elburg doet dat vanuit het perspectief van andere pensioenuitvoerders ('Uitvoering door pensioenverzekeraars en PPI's onder de Wet toekomst pensioenen').

4 Agnes Joseph gaat in op invaren en alternatieven: 'Invaren: een uitdaging met vele mogelijkheden'.

5 Zie ook het artikel van Corine Hoekstra 'Rechter of geschilleninstantie? Zegt u het maar!' in dit themanummer.

6 Jeroen van Wensen 'Waarom senatoren 'Nee' hadden moeten zeggen tegen de Wet toekomst pensioenen' en Bas Werker 'Een nieuwe pensioenwet: wat nu?' schetsen enkele uitdagingen ter besluit van dit themanummer.